

ב"ה

גיטין, פרק שני - 'המביא גט'

דף טו

הערות ובאורים בפשט

'הי חציו אילימא חציו ראשון, והאמר ר"א אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך? אלא אמר רב אשי: חציו אחרון' – ואף לדעת רבא, שלא תקנו לומר 'בפני נכתב' אלא כדי שלא יבוא להחליף בקיום שטרות (ג.) – גם לשיטתו הצריכוהו לראות את כתיבת עיקר הגט ('חציו ראשון') שבו כתובים שמות האיש והאשה והזמן, שאז ניכר הדבר יותר ולא יבוא להחליף (תוס' לעיל ג. ד"ה אתי).

ועוד, מאחר והצריכוהו חכמים שיהא השליח נוכח בעת כתיבת הגט, כדי שיוכל לומר 'בפני נכתב', ממילא צריך שעיקר הגט ייעשה כתיקון חכמים, היינו בפניו. (פני יהושע. ועל סברת התוס' כתב הפני' 'לענ"ד הוא דוחק גדול'. וכנראה סבר שההכר שהצריכו אינו אלא באמירת השליח ותו לא. אולם אפשר שלדעת התוס' ההיכר שעשו הוא בכללות הדבר, לא רק מפני הרואים בעת מסירת השליח את הגט, אלא שתקנו ששליח הגט, דינו שונים, שצריך להיות נוכח בכתיבת הגט. ומשום כך לא יבוא להחליפו בשאר מקיימי שטרות. וזה שכתבו שניכר הדבר ביותר רק כשרואה את עיקר כתיבת הגט. וע"ע ברש"ש כאן).

– משמע מכאן (לפי פרוש רש"י ותוס' ועוד), שכתבת שמות האיש והאשה והזמן, הכל נעשה בחציו הראשון של הגט. וכן הביאו בשם הפסיקתא (תצא), שיש לכתבם בשש שורות הראשונות, שהוא חציו ראשון, כי הגט כולו י"ב שיטין. נמצא אם כן, שיש מקור לדבר גם מהש"ס. ואמנם, בדיעבד שכתב את השמות והזמן בשורה שביעית ואילך, יש להכשיר במקום הדחק והעיגון. – שו"ת פנים מאירות ח"ג מז. וכן כתבו כמה אחרונים – ע' בזה בשו"ת יביע אומר ח"ו אה"ע יב,ה.

(ע"ב) 'אלא אמר רב אשי: אפילו אומר אני הוא עד שני' – פסול. מאי טעמא, או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים' – לכאורה ניתן לפרש שהסיבה שפסול, היא סיבה לשונית, שכיון שלא אמר 'בפני נחתם' אלא 'אני הוא עד שני', שעדות זו ענינה בעיקרו של גט, לא מצטרפת אמירה זו עם 'בפני נחתם'.

ולפי זה יש מקום לומר, שאם אמר 'בפני נחתם', הגם שהוא אחד מהעדים החתומים על הגט – כשר. וכך פסק הרדב"ז בתשובה (שנט; תו. והובא בפ"ת אה"ע קמב סק"ל. וכך היה נראה מפשטות לשון הר"ן כאן והתורא"ש).

ואמנם, מכמה ראשונים כאן משמע שיש כאן פגם בעצם היותו עד בגט, ואף אם יאמר 'בפני נחתם' לא יועיל מאומה. וכן מפורש בדברי הריטב"א. (והביאו דברי הירושלמי שהרי הוא כנוגע בעדות. ואינו 'נוגע' רגיל – ע' בתוס' וברשב"א ועוד). – כן הוכיח החזון איש (אה"ע קג,כח) מכמה צדדים, ובאר גם את גדר הדבר. (והחליט כן בכל תוקף, זו לשונו: 'ואין להאריך לגודל הפשיטות, וכל שכן שהדבר מבואר בתוס' וריטב"א בשם הירושלמי... ובפ"ת סי' קמ"ב סק"ל כ' בשם רדב"ז דבאומר בפ"נ כשר. וזה אסור לאומרו, להכשיר דבר המפורש בגמ' לאיסור... עד כאן מלשונו. אלא שהוסיף שבזמנינו שמצריכים הרשאה, ואמירת 'בפ"נ ובפ"נ' אינה אלא משום חומרא, הגט כשר).

ולפי זה, אם השליח אינו עד מעדי הגט, ואמר 'בפני נחתם חציו', ובא אחד מן השוק ואמר 'אני הוא עד שני' – כשר. (מה שאין כן לדעה הראשונה דלעיל, אף כאן יש חילוק עדויות, ואינם מצטרפים). (חזו"א שם).

(ולענין הסופר, שהוא עצמו שליח הגט – הרדב"ז הכשיר לעשות כן. וכתב שמעשים בכל יום במצרים מזמן הנגידים הראשונים שנוהגים כן. וכתב שיאמר 'בפני נכתב' הגם שאין לשון זו מדויקת, כי הרי הוא הכותב, אלא שכן הנוסח שתקנו חכמים. (ובשו"ת רב פעלים (אה"ע ח"ב יט) הוכיח מכמה מקומות, בלשון תורה ובלשון בני אדם, שכל כעין זה אינו שקר). ואף בזה נחלק החזון איש לשיטתו שם, שעיקר קפידת חכמים לא היה על הלשון והסגנון, אלא על הענין. ולכן כתב שצריך לומר 'אני כתבתי' דוקא, לפי 'שהאמת מתוקן מן הכל', אלא שלכתחילה כתבו האחרונים (שו"ת 'פנים מאירות' ח"ב סח, סט – הביאו הפ"ת שם) שראוי להחמיר בזה, שהסופר עצמו לא יהא השליח, שאנו נוהגים סלסול שלא

לחדש נוסח מפני חומר אשת איש ומפני רוב הספיקות הנופלות' (לשון החזו"א) אבל מצד הדין יש להקל, ובפרט בזמנינו שבה עם הרשאה, ואמירת בפ"נ אינה מן הדין, כנ"ל).

'השתא אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם דהאי קמסהיד אכולה כתיבה והאי קמסהיד אכולה חתימה פסול, חציו מיבעיא? אלא או כדרבא או כדרבא אשי ולאפוקי מדרב חסדא' – יש להקשות, הלא אותה קושיא ניתן להקשות גם על 'בפני נכתב חציו' שאין בדבר חידוש, ותירוצו של רבא אינו מיישב שם (כי אין לומר שהוא ואחר מעדיין על חצי כתיבה, שאין לפסול בכגון דא, לפי שאין כאן 'אתי לאחלופי')?

ויש לומר שאגב שכתוב 'בפני נחתם חציו' כתוב גם 'נכתב חציו' ובאמת אין בדבר חידוש (מהרש"א). ועוד יש לומר, שהיה יכול לומר 'ולטעמיך מי ניחא' (מהר"ם שיף).

(ולכאורה נראה ליישב בדרך פשוטה: ב'נכתב חציו' שפסול, הרי אין זה אלא בחצי האחרון, כמו שאמרו לעיל, ודאי יש בדבר חידוש, שלא סגי בראית חצי כתיבה אחרונה עם החתימות, לרבה – שלא נאמר הוכיח סופו על תחילתו שגם הוא נעשה לשמה, ולרבא – שלא נאמר שמספיק כל דהו בכתיבה, וכבר לא אתו לאחלופי בשאר שטרות (ע' לעיל). אבל ב'נחתם חציו' אין בדבר כל חידוש, שהרי ודאי בעינן קיום לשתי החתימות. וצ"ע מדוע המפרשים הנ"ל לא תרצו כן).

דף טז

'הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. לא צריכא דאיכא טופח להטפיח – הא נמי תנינא, טופח להטפיח חיבור? דלמא לענין מקואות ורבי יהודה היא, דתנן... – אף כי טעמו של רבי יהודה משום 'גוד אחית' (כמבואר בחגיגה יט: וכמוש"כ רש"י), צריך שיהא המשקה טופח להטפיח, שייחשב משקה המחבר, ורק אז שייך חיבור למקוה על ידי דין 'גוד אחית'.

ולכך הוצרכנו להעמיד הברייתא כרבי יהודה – כיון שקטפרס רגיל אינו חיבור כלל, ולא יועילנו טופח להטפיח, ומאידך, באשבורן (=מים קוויים ועומדים), אין צריך לדין 'חיבור', שממילא הכל כמחובר ומעורב, ואין צורך ב'טופח להטפיח'. ורק בשני מקרים יש נפקותא בדין 'טופח להטפיח' – לענין נטילת ידים, ולענין קטפרס אליבא דרבי יהודה הסובר 'גוד אחית', שעל ידי כן נידון גם קטפרס כחיבור. ולכן ניסו להוכיח משם לענין נטילה, ודחו, שמדובר במקואות ואליבא דרבי יהודה. (עפ"י הגר"ח הלוי – הל' טומאת אוכלין ז, ה' (וע' בהשגות החזו"א שם). לדבריו, אין כל הוכחה מכאן שנחלקו רבנן על עצם דין 'טופח להטפיח', אלא שלרבנן אין בדין זה נפקותא במקואות, ולכן א"א לפרש הברייתא לשיטתם. ואולם בר"ש (מקואות ב, ה) כתב שמסוגלנו משמע שחכמים חולקים על ר' יהודה, ולשיטתם טופח להטפיח אינו חיבור. וכנראה משמע לו מדלא העמידו כרבנן ולענין חיבור באשבורן (וע' תוס'). וזה דלא כמוש"כ הגר"ח בדעת הרמב"ם דבאשבורן אין צריך לדין 'חיבור'. וע' שו"ת ריב"ש רצב שהביא את שני הצדדים בטעמייהו דרבנן. וע' רש"ש; חזו"א מקואות ג, ז, ח).

'בעל קרי חולה שנתנו עליו תשעה קבין מים – טהור' – הקשה הריטב"א: כיצד הוא טהור, הלא גזרו טומאה על טהור שנפלו עליו שלשה לוגין? ותירץ שלשה תרוצים: א. לא גזרו אלא משלשה לוגין עד תשעה קבין, אבל תשעה שכבר ראוין לטהרה – לא גזרו על נפילתם טומאה. ב. באמת אינו טהור, אלא כאן מדובר לענין תקנת עזרא בלבד, שמותר בתורה ובתפילה על ידי שפיכה זו, ורק על זה אמרו 'טהור'. ג. כיון שחולה הוא, לא גזרו חכמים.

(משמע מעצם שאלת הריטב"א שנקט שגזרת טומאה בנפילת מים, גדרה שבטלו את טהרתו, וכאילו לא טבל ונשאר בטומאתו הקודמת, ולכן שאל כיצד יכול החולה להטהר על ידי כן. ואמנם, מרש"י ומהרמב"ם (אבות הטומאה ט, א) משמע שגזרו עליו טומאת שני, שאסור בתרומה. ולשיטתם נראה, לא מתחילה קושיא מחולה, שהרי ודאי שמדאורייתא אינו נטהר בשפיכת תשעה קבין, ועומד הוא